THEOLOGIA BIBLICA

Márton János*
Bonchida

Jelenjenek meg az ÚR előtt (BTChag 2a–5a)

Bevezetés a Chagiga traktátushoz

A Chagiga (Ünnepi áldozat) traktátus a Moéd (Kijelölt idő, „ünnep") rend utolsó, 12. traktátusa. A traktátus a Misnában és a Toszeftában is három fejezetből áll, a Babilóniai Talmudban 27 oldal, a Jeruzsálemi Talmudban pedig 22. Gemara is tartozik hozzá. A traktátus első részének az fő kérdése, hogy a három zarándokünnepen miként és kinek kell kötelező módon megjelennie Isten előtt, illetve kik azok, akik felmentést kapnak a kötelezettség alól, és miért? A kérdés körüli viták két tórai rendelkezésre épülnek:

„Üres kézzel senki se jelenjék meg előttem!" (2Móz 23,15c)
„Esztendőnként háromszor jelenjék meg minden férfiad az Úristen színe előtt!" (2Móz 23,17).[1]

Egyértelmű tehát, hogy a zarándoknak különleges ajándékokat is kellett magukkal vinniük az ünnepi alkalmakra, amint ezt a 3Móz 23-ban és a 4Móz 28–29-ben is olvashatjuk. Ugyanakkor magyarázatra szorul, hogy például az ünnep „örömáldozata" milyen áldozati formákat ölelt fel. Mivel erről a Tóra nem rendelkezik pontosan, ezért a bölcseknek pontosítani kellett azt, amit a Tóra nem részletez, és megállapították, hogy a zarándokoknak három típusú áldozatot kell bemutatniuk az ünnepeken:

– égő áldozatot az Isten előtti megjelenéskor;
– békeáldozatot az ünnepért;
– külön békeáldozatot az örömért.

---

* Márton János (Dés, 1969) a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végezte teológiai tanulmányait és 1994 augusztusában a Kőrispataki Református Egyházközségben (székelyudvarhelyi egyházmegye) kezdte el lelkészi szolgálatát, 1996 decemberétől pedig a Bonchidai Református Egyházközség (dési egyházmegye) lelkipásztora. 1998–1999-ben a Stipendinum Bernardinum ösztöndíjasaként képezte tovább magát az Utrechti Egyetemen; magiszteri fokozatot a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző karán szerzett 2007-ben, 2017-ben pedig ugyanitt védte meg *A Megváltó csodáinak ószövetségi háttere* című doktori dolgozatát.

[1] A bibliai idézeteket a Magyar Bibliatanács 1975-ben megjelent fordítása szerint közöljük, kivéve azokat az eseteket, amikor a traktátus olyan értelemben tárgyal egy-egy kifejezést, amelyet a bibliatanács fordítása másként ad vissza. Ilyenkor a revideált Károli (RevK) szövegét idéztük, mint például az itt idézett 2Móz 23,15c esetében.

Mindezek mellett a bölcsek afelől is rendelkeztek, hogy az ünnepekre felmenő zarándokoknak különböző ajándékokat kell vinniük nemcsak a templom, hanem a város részére is. Mivel ezeknek az ajándékoknak vagy áldozatoknak, nem sok kapcsolata volt magával az ünneppel, tisztázni kellett azt is, hogy mi az a minimum, amelyet egy zarándoknak ajándékként kell magával vinnie a kötelező áldozatokhoz.

Mint már említettük, a traktátus első részében fontos kérdésként merül fel, hogy kik azok, akiknek kötelező felmenniük a három zarándokünnepre, és kik azok, akik ez alól felmentést kapnak. Ezért a bölcsek részletesen tárgyalták a siketnéma, a szellemi fogyatékos, a kiskorú, a tumtum[2] és a hermafrodita, az asszony, a nem felszabadított szolga, a béna, a vak, a beteg és a vén helyzetét, viszont nehéz közös nevezőre jutniuk a különböző tisztasági és tisztátalansági rendelkezések miatt.

Az itt közölt fordítás csupán ízelítőt szeretne nyújtani abból, hogy a bölcsek miként építettek kerítést a Tóra köré,[3] azaz próbálták megvédeni, hogy senki át ne gázolhasson rajta.

A fordítás, amely Rabbi Adin Even-Israel Steinsaltz héber–angol szövegkiadása[4] alapján készült, csupán a Chagiga traktátus első részének egyik szakaszát teszi hozzáférhetővé a magyar olvasók számára.

Az (M) a Misna paragrafusát jelöli, a (G) pedig a Gemara, amely értelmezi és magyarázza, vagy esetleg vitatja a Misnát. A Gemarában az úgynevezett *szugjá* zár le egy-egy talmudi témakört, amelyet az általam használt héber–angol szövegkiadás &-sal jelez. Ezt a jelölést vettem át én is.

Fordítás

(M) A három zarándokünnepen] mindenki köteles megjelenni a Templomban, kivéve a siketnémát, a szellemi fogyatékost és a kiskorút; a tumtumot és a hermafroditát, az asszonyt, a nem felszabadított szolgát, a bénát, a vakot, a beteget, a vént, s azt, aki nem képes a saját lábán járni.

Ki a kiskorú? Minden olyan gyermek, aki képtelen az apja vállán ülve felmenni Jeruzsálemből a Templomhegyre. Ez a Sammaj házának álláspontja. Hillél háza azonban azt mondja: Mindenki, aki, apja kezét fogva képtelen felmenni

---

[2] טומטום (*tûmtûm*) – akinek hiányzik a külső szexuális orgánuma; olyan személy, akiről nem lehet pontosan megállapítani, hogy neme szerint nő-e vagy pedig férfi.

[3] „[…] építs kerítést a Tóra köré" (Atyák bölcs mondásai, mAvot I,1).

[4] *Koren Talmud Bavli. The Noé Editio. Moed Katan, Hagig. Commentary by Rabbi Adin Even-Israel Steinsaltz.* Executive Editor Rabbi Joshua Schreier. First Hebrew/English Edition. Vol. 13. Koren Publisher Jerusalem 2014.

Jeruzsálemből a Templomhegyre, amint meg van írva: „háromszor”[5] [három alkalommal; רגלים – *rĕgālîm*]” (2Móz 23,14).

Sammaj háza mondja: A megjelenés két ezüstbe, az ünnepi béke[áldozat] [egy] ezüst *mā'â*[6]-ba és az ünnepi béke[áldozat] két ezüstbe kerül.

Ünnepen] Azért, hogy áldozatot mutasson be.

Megjelenés] Más nézet szerint a megjelenés célja az égőáldozat bemutatása és részvétel az ünnepen. A Jeruzsálemi Talmud megjegyzi: amellett, hogy az égőáldozat bemutatása minden felnőtt férfi számára kötelező, de a Templomban való megjelenés Izráel egészére nézve kötelező, beleértve a nőket és gyermekeket is.

Kivéve a siketnéma stb.] A felosztás alapja az alkalmatlanság fajtája: egyesek azért alkalmatlanok, mert nem teljesen épelméjűek, mások pedig nem felelnek meg a férfi kategóriának (2Móz 23,17), vagy nem képesek gyalog megközelíteni a Templomot.

A tumtum [טומטום – *ṭûmṭûm* stb.] A kommentárok megjegyzik, hogy másutt a tumtum (טומטום – *ṭûmṭûm*) és a hermafrodita a nő után következik a felsorolásban, ez azzal magyarázható, hogy a kötelesség alóli felmentésük női mivoltukkal indokolható. Itt azonban saját jogon kapnak felmentést, amint azt a Gemara kifejti (4a).

Asszony és rabszolga] Kérdés, hogy a nőn és a rabszolgán kívül miért szerepel nyelvtanilag egyes számban minden áldozatbemutatási kötelezettség alól felmentett személy? Egyesek úgy vélik, ennek az az oka, hogy a közösségben nagy számban voltak nők és rabszolgák. Mások szerint a misnában felsoroltak valami sajátos jellegzetesség vagy hiányosság miatt kapnak felmentést, míg az asszonyok és a rabszolgák sajátos jogi helyzetük miatt nincsenek erre kötelezve. Végül ismét mások azzal magyarázzák ezt a különbséget, hogy ez egy állandó kifejezés, és amiképpen a siketnéma, a szellemi fogyatékos és a kiskorú hármas egységet alkot, ugyanúgy az asszony és a rabszolga is.

Az, aki képtelen felmenni] Az, hogy valaki képtelen felmenni Jeruzsálemből a Templomhegyre, szélsőséges példa. Azokra vonatkozik, akik képtelenek eljutni Jeruzsálembe (Rási[7]). Mások ezt azokra vonatkoztatják, akik sohasem utaztak gyalog (Maimonidész[8]), a többi magyarázó szerint azokról

---

[5] Betű szerint: שָׁלֹשׁ רְגָלִים – a három láb ünnepe.

[6] A bibliai géra megfelelője, kb. 384 mg.

[7] Salamon ben Jicchák (1040–1105), rövidített nevén Rási [RáSI – Rabbi Slomo Jicchákí] franciaországi biblia- és talmudtudós.

[8] Moses Maimonidész (1138–1204), teljes nevén Mose ben Majmon orvos, talmudtudós.

van szó, akik képtelenek mezítláb járni, mivel a Templomba tilos volt lábbelivel belépni, s így az ilyenek nem mehettek be a szent helyre (Rási).

(G) Ezzel mennyiben változik az [illető jogi] helyzete? Változik-e azé, aki félig rabszolga s félig szabad?[9] *Ravînâ'*[10] szerint: Aki félig rabszolga, félig szabad, mentes a [Templomban való] megjelenés kötelezettsége alól. A többieknek is megváltozik a jogi helyzete? Annak, aki az első napon sánta volt és a másodikon meggyógyult, igen.

A Gemara arra az esetre kérdez rá, hogy *mindenkinek* kötelessége-e megjelenni a Templomban? A *mindenki* kifejezés a misnai rendelkezés szerves része. Ha így áll a helyzet, akkor miben változik a jogi állapot? Például: ha valaki sánta volt az ünnep első napján s ezért nem tudott az ünnepre felmenni, azonban annak második napján meggyógyult, az még az ünnep lejárta előtt köteles felmenni a Templomba.

Ez azt az álláspontot igazolja, amely szerint a *mindegyik* azt jelenti: aki csak a második ünnepnapot tudja megtartani, annak az előbb említett okok miatt úgy számítják, mintha a megelőzőt is megtartotta volna. Ha megtartja a második ünnepnapot, akkor számára a később megtartott ünnepnap megtartása érvényessé teszi a megelőzőt [amelyen nem vehetett részt, hiszen még sánta volt]. Mások szerint az ünnep bármelyik érvényes áldozati napja érvényesíti a megelőző napokat. Ezek közül kinek a jogi helyzete változik még? Azé, aki az egyik szemére vak.

[Ez] nem egyezik meg annak a tannának[11] az álláspontjával, akitől azt tanuljuk, amit rabbi *Jôḥanân ben Dĕhava'j*[12] mondott *Rabbî Jehûdâ*[13] nevében: „Az, aki egyik szemére vak, fel van mentve a [Templomban] való megjelenés alól, amint meg van írva: Jelenjen meg (*yērā'e*), hogy lásson (*yir'e*) úgy, mint aki megérkezik egy helyre, és valamit lát (*yērā'e*). Ő [az Örökkévaló] jön, hogy megmutatkozzék, hogy megpillanthassuk őt (*jir'e*). Éppen úgy, ahogyan két szemmel látunk, s két szemmel vagyunk szemügyre vehetőek.

---

[9] Ez az az eset, amikor ketten vesznek meg egy rabszolgát s az egyik tulajdonos felszabadítja, a másik pedig nem.

[10] I. Ráviná babilóniai amóra, az amóriták VI. nemzedékének (380–430) tagja, kb. a Rabba ben József tanítványa volt, és kb. Kr. u. 420-ban halt meg. Már életében nagy tanítónak és bírónak ismerték el.

[11] A baraita olyan szöveg, amelynek szerzője egy tanna, s akinek véleményét a Misna nem tartalmazza, mert az benne van a Gemarában.

[12] Életrajza ismeretlen.

[13] Jehudá Ha-Nászi (vagy I. Jehudá) Simon ben Gamáliel II. fia, aki Kr. e. 135–220 között élt. A hagyomány szerint azon a napon született, amikor Rabbi Ákivá mártírhalált halt. Ő szerkesztette a Misnát. Már harmincéves korában a „Nászi" (fejedelem) jelzőt fűzték nevéhez. Azon hét jó tulajdonság megtestesítője volt, amely a bölcsek szerint a nagy személyiségeket jellemzi.

Amint meg van írva: jelenjen meg (*yērā'e),* hogy lásson *(jir'e)*] Mivel a mássalhangzós szöveg pontozatlan, így vitatható, hogy a két ige nyelvtani formája közül melyik fordul elő először a szövegben. Rási szerint először a „látni", majd ezután a „megjelenni", mert amint az Örökkévaló tökéletes, s ilyennek látja a zarándokot is, a zarándoknak is hibátlan állapotban kell mutatkoznia az Örökkévaló előtt, azaz mindkét szemével látóképesnek kell lennie.

Ha úgy véled, ezt is mondhatod: Amit eredetileg mondtunk, és ami nehézséget jelentett *Ravînâ'*nak, [az] nem bonyolult. [Amit itt mondunk] az az első misna értelmével egyezik, s [a *Ravînâ'* álláspontja] az utolsó misnáéval.[14] Tanultuk: Az, aki félig szolga, félig szabad, egyik napon dolgozzék urának, a másikon pedig önmagának. Ez *Hillēl*'[15] házának álláspontja. A *Šammâ'j*'[16] háza azonban ezt mondta nekik: Te megoldottad az úr helyzetét, de a szolgáét nem. *Így mind szolgálót, mind pedig szabad asszonyt tilos neki feleségül vennie.*

Itt megegyezik az első misnával, ott pedig az utolsó misnával] Ennek a szakasznak két értelmezési lehetősége van. Néhányan azt állítják, hogy az első misna *R. Ravînâ'* álláspontjára vonatkozik, azaz a félig szolga, félig szabad mentes a Templomban való megjelenés kötelezettsége alól. Ez a *Hillēl* házának álláspontja volt mindaddig, amíg vissza nem vonta azt, miután elfogadta a *Šammâ'j* házának azt az álláspontját, miszerint az ura köteles felszabadítani a szolgát, és ha a szolga szabad, akkor kötelező számára a Templomban való megjelenés. Ugyanakkor más vélemények szerint az első misna azt jelenti, hogy aki félig szolga, félig szabad, köteles megjelenni a Templomban, mivel félig szabad, s ebben a félig szabad állapotában köteles minden rá vonatkozó vallási előírást betartani. Ennek a magyarázatnak az értelmében *Ravînâ'* véleménye az utolsó misnával egyezik meg, azaz amíg a szolga nincs teljesen felszabadítva, addig megőrzi a szolga halákikus [törvényi] státuszát.

Te megoldottad az úr helyzetét Hillēl háza] Elrendelte, hogy a szolgának minden egyéb napon ura számára kell munkát végeznie. Eszerint az úr helyzete megoldódott.

Mind szolgálót, mindpedig szabad asszonyt tilos neki feleségül vennie] Amíg félig szolga, félig szabad, addig tilos számára szolgálóleányt elvenni aszerint,

---

[14] **משנה רשונה** – *mišnâ rišônâ* és **משנה אצרונה** – *mišnâ 'aḥ^{a}rônâ.*

[15] I. Hillél (Hillél Hazákén, Kr. e. 110 – Kr. u. 10) iskolát alapított, s mintegy nyolcvan tanítványa volt.

[16] Sammáj (Kr. e. 50 – Kr. u. 30) a betű szerinti, szigorú tóraértelmezést képviselte kortársa, a szelídlelkű Hilléllel szemben.

ahogy a bölcsek az 5Móz 23,18-at értelmezik: „Ne legyen szent helyeden parázna nő Izráel leányai közül”.

A teremtett világ pedig nem csupán szaporodásra vagy sokasodásra szolgál, amint az meg is van írva: „Nem kietlennek teremtette, hanem lakóhelynek formálta” (Ézs 45,18), hanem a világ helyreállítása miatt kényszerítjük [a szolga] urát, hogy szabadítsa fel őt, és írjon neki szerződést a vételár feléről. Ez megváltoztatta *Hillēl* házának addigi álláspontját, és azóta ezt úgy tanítják, ahogyan azt *Šammâ'j* háza értelmezte.

Nem kietlennek teremtette] A Gemara az Ézs 45,18-at idézi, az 1Móz 1,28 helyett („szaporodjatok és sokasodjatok”). A szaporodjatok és sokasodjatok parancsa nem kötelezhető a szolgára. Ellenben a „lakóhelynek formálta” szavak az összes népre érvényes, még azokra is, akik fel vannak mentve a szaporodás és sokasodás parancsa alól.

& Kivétel a siketnéma, a szellemi fogyatékos és a kiskorú. Tanultuk: A siketnéma hasonlít a szellemi fogyatékosra és a kiskorúra. Az a különbség [közöttük], hogy a szellemi fogyatékos és a kiskorú nem gondolkozik önállóan, viszont a siketnéma sincs az önálló gondolkozás teljes [eszköztárának] birtokában.[17] Ez megtanít arra, amint ezt már tanultuk: A *ḥērēš* (siketnéma), akiről a bölcsek mindenhol beszélnek, [az], aki nem hall és nem beszél. Arra, aki beszél, de nem hall, s arra, aki hall, de nem beszél, kötelező az ünnep parancsolatának megtartása.

A חרש *ḥērēš (siketnéma), akiről a bölcsek mindenhol beszélnek*] Az is lehetséges, hogy vannak esetek, amikor a *ḥæraš*-t még abban az esetben is együtt említik a szellemi fogyatékossal és a kiskorúval, amikor a szabályozás nem a siketnémára vonatkozik (Bartenura).

Aki nem hall és nem beszél] Egyes kommentárok úgy magyarázzák, hogy ami a siketnémára vonatkozik, az valójában csupán a siketre [érvényes]. A *ḥērēš* fogalom általában azokat jelöli, akik siketen születtek, s ezért nem tanulhattak meg beszélni. Ennek alapján a bölcsek elsődleges fogyatékosságként gondoltak a siketségre (Maimonidész).

Ezt már tanultuk[18] úgy, amint a bölcsek tanították: Az, aki beszél, de nem hall, az siket (*ḥērēš*). Az, aki hall, de nem beszél, az néma (אלם – *'illēm*). A kettő közül mindegyik értelemmel bír, ezért kötelezhető minden parancs megtartására.[19]

---

[17] Betű szerint: nem a tudás gyermeke.

[18] Itt a tannaita forrásra gondolnak (Tosefta, Terumot 1,2).

[19] Minden rabbinikus rendelkezésre is.

Honnan származik az a levezetés, hogy aki beszél, de nem hall, az siket (*ḥērēš*), és aki hall, de nem beszél, az néma (*'illēm*). Onnan, hogy meg van írva: „De én, mint a siket, nem hallok, és olyan vagyok, mint a néma, aki nem nyitja föl száját" (Zsolt 38,14). Ha akarod, egy másik magyarázat is adható a nép nyelve szerint:[20] Elvétettek a szavai (אישתקיל מילולי – *'ištaqqêl mîlûlêy*).[21]

Aki beszél, de nem hall, aki hall, de nem beszél, az kötelezhető a micva teljesítésére. De nem úgy tanultuk-e,[22] hogy aki beszél, de nem hall, és aki hall, de nem beszél, az fel van mentve a micva teljesítése alól?

Ravînâ' mondta, hogy néhányan ezt állítják: *Râvâ'*[23] volt az, aki azt állította, hogy ez a baraita hiányos, és a valódi tanítás a következő: Mindenki köteles megjelenni a Templomban[24] és az örömáldozatot bemutatni,[25] kivéve azt a siketet, aki beszél, de nem hall, és azt, aki hall, de nem beszél. Ezek fel vannak mentve a templomi megjelenés alól. Azonban annak ellenére, hogy fel vannak mentve, ők is kötelezhetőek az örömáldozat bemutatására. Mindezek [az előbb említettek] fel vannak mentve az örömáldozat bemutatása alól, ahogy a Tórában álló összes micva sem kötelező rájuk.

> *Hiányos, és a valódi tanítás a következő*] Ez a magyarázati módszer gyakori a Gemarában. A mondat nem azt sugallja, hogy itt a misna szövegének aktuális javításával van dolgunk. Itt sokkal inkább a Gemara többletének feldolgozása áll, mert ahogyan az a misnában szerepel, az nem eléggé világos. A Gemara többlete tulajdonképpen a szöveg megvilágosító tisztázása.

Egy baraitában tanultuk azt is: A megjelenés és az örömáldozat bemutatása mindenkire nézve kötelező, kivéve azt a siketet, aki beszél, de nem hall, valamint aki hall, de nem beszél, mert ők mentesek a megjelenés kötelezettségétől. Noha mindezek mentesek a megjelenés micvájától, mégis kötelező számukra az örömáldozat. Az a személy, aki nem hall és nem beszél, a szellemi fogyatékos és a kiskorú, fel van mentve még az örömáldozat alól is, és fel vannak mentve minden micva alól, amely a Tórában van. Miért vannak felmentve? Miért kötelezhető az egyikre, és miért nem a másikra? A megjelenés levezethető a megjele-

---

[20] Közmondásra utal.

[21] Az arám nyelvű közmondás első betűje, az első szó utolsó mássalhangzója és a második szó szókezdő mássalhangzója az *'illém* – *néma* szót adja ki.

[22] Ti. egyik baraitában.

[23] Babilóniai amóra, amely kb. Kr. u. 280-ban született.

[24] A ראיה – *rĕ'îyâ* áldozatra értendő.

[25] A שמחה – *śimḥâ* áldozatra értendő.

nés [áldozatából, és a király előtti megjelenés micvájából[26]], amint meg van írva: „Gyűjtsd össze a népet, férfiakat, asszonyokat és gyermekeket" (5Móz 31,12), amint írva van: „Amikor eljön egész Izráel, hogy megjelenjék" (5Móz 31,11).

> *A megjelenés levezethető a megjelenés* [*áldozatból*] *és a gyülekezésre vonatkozó megjelenésből*]? Miért fontos, hogy a Gemara idézze ezt az igeszakaszt: „Gyűjtsd össze a népet, férfiakat, asszonyokat és gyermekeket"? A Gemara ezzel az idézettel arra utal, hogy a Tóra ezt a parancsot félreérthetetlenül a nőkre is vonatkoztatja, viszont a siket személlyel kapcsolatban a tórai parancsolat élvez elsőbbséget.

Ezt innen [vezetjük le]? Nem, mert amint meg van írva: „hallják és tanulják meg" (5Móz 31,12), és azt tanítják[27] „hogy ők hallhatnak", [ez pedig] kizárja azt, aki beszél, de nem hall; „és ők tanulhatnak" kizárja azt, aki hall, de nem beszél.

Ez vajon azt jelenti, hogy ha valaki [nem képes] beszélni, akkor tanulni sem [képes]? Két olyan néma, akik *Rabbi* [*Jĕhûdâ hannâśî*] rokonságából valók voltak, [nevezetesen] Rabbi *Jôḥanân ben Gûdgĕdâ'*[28] leányának fiai, bár némelyek azt mondják, hogy [ezek] *Rabbi Jôḥanân ben Gûdgĕdâ'* leánytestvérének voltak fiai, valahányszor *Rabbi* [*Jĕhûdâ hannâśî'*] bement a tanházba, ezek is bementek, és elébe ültek, [s amikor tanított,] bólogattak és ajkuk mozgott.
És Rabbi *Rabbi* [*Jᵉhûdâ hannâśî'*] imádságban kegyelmet kért számukra és ők meggyógyultak. Ezután nyilvánvalóvá lett, hogy ők [némán is] megtanulták a halákát,[29] Sifrát,[30] Sifreit[31] és az egész Talmudot.

Mar Zutra[32] mondta, ezt értsd belőle: Hogy az ilyenek taníthatnak [ילמדו – *jĕlamdú*].[33] *Rav 'Aśi*[34] mondta, hogy ez az értelmezés a magától értetendő: „ők taníthatnak". Elgondolható úgy is „hogy ők tanulhatnak," [s akkor így magyará-

---

[26] A király előtti megjelenés micvája azt írja elő, hogy Izráel egész gyülekezetének, férfiaknak, nőknek és gyermekeknek minden hetedik év szukkothünnepén kötelező összegyűlni a király előtt, aki a Tórából olvas fel számukra.

[27] Egy baraitában.

[28] Túlélte volt Jeruzsálem pusztulását, és jelen volt a jamniai zsinaton.

[29] Azaz a Misnát.

[30] Mózes harmadik könyvének halákikus midrása.

[31] Mózes negyedik és ötödik könyvének halákikus midrása.

[32] Rabbi Ási (352–427) kortársa, babilóniai exilárka volt Kr. e. 401–408/9 között. Ravinával, aki vele együtt az amóriták VI. nemzedékét (380–430) képviselte, szerkesztette a Babiloni Talmudot.

[33] A „tanulják [ילמדו – *yilmĕdú*] meg" (5Móz 31,12) helyett Mar Zutra akarja alátámasztani a ילמדו – *yĕlamĕdú* olvasattal: lehet, hogy a néma képes tanulni, azonban nem képes tanítani.

[34] Babilóniai amóra, 352–427.

zod]: amíg nem képes beszélni, nem képes tanulni; és míg nem képes hallani, tanulni sem képes.[35]

> *Ezt értsd belőle: ők taníthatnak*] A kommentárok tárgyalják, hogy ez a levezetés egyforma mindkét Talmudban. Azaz: a szakaszban egy kiegészítő *váv* van „és" jelentéssel. „És ők tanulhatnak." Ezért ezt úgy is lehet értelmezni, hogy képesek tanítani másokat. Ezt a Jeruzsálemi Talmud azzal egészíti ki, hogy ha valaki képtelen másokat tanítani, az saját maga sem képes tanulni.

Ezt a következőből lehet levezetni: „ők hallanak." Magától értetődőbb: „ők taníthatnak."
Rabbî Tanḥûm[36] mondta: Ha valaki az egyik fülére siket, fel van mentve a [Templomban] való megjelenés alól, amint az 5Móz 31,11-ben áll: „fülük hallatára".[37]

Ez a kifejezés „a fülükben" szükséges [tanítás arra nézve, hogy a Tóra tanításának be kell hatolnia az egész zsidó nép fülébe az összegyülekezéskor]. [Ez a haláka ezekből a szavakból] vezethető le: „Az egész Izráel előtt" (5Móz 31,11). Ha pedig [e szavakból lenne levezethető]: „Az egész Izráel előtt", azt mondanám, [ez arra is vonatkozik, hogy] ez még akkor is érvényes, ha nem hallanak; [ezért] írja a könyörülő Isten: „a fülükben", [mert ez azt fejezi ki, hogy] ők [képesek] a hallásra.
A néphez intézett haláka, amelyet meg kell hallaniuk, ebből vezethető le: „hallják" (5Móz 31,12).

> A néphez intézett haláka, amelyet meg kell hallaniuk, ebből vezethető le: „hallják"] Maimonidész szerint ez arra utal, hogy a hallás csak mindkét füllel lehet tökéletes.

Rabbî Tanḥûm mondta: Ha valaki egyik lábára sánta, fel van mentve a megjelenés [micvája] alól, amint meg van írva: „háromszor [három alkalommal; רגלים – *rĕgālîm*]" (2Móz 23,14)].

> *Amint meg van írva: „háromszor* [רגלים – *rĕgālîm*]]. A kommentárok magyarázata szerint a haláka azt mondja, hogy egy sánta személy mentes a megjelenés micvája alól; az pedig, hogy [hány] „alkalom", a lábakra [*raglayim*] vonatkozik. A Tórában azonban az „alkalom" kifejezést a [*pĕʿāmîm*] is je-

[35] E magyarázat szerint világos a kontextusból, hogy a néma személy fel van mentve a Tóra parancsainak ismerete alól. Ezt a „hogy hallják meg" (5Móz 31,12) mondat támasztja alá. A hallás hiánya megakadályozza őt a tanulásban.

[36] Palesztinai amóra, aki a harmadik században élt.

[37] Az eredeti szövegben a fül többes számban áll.

löli. A sajátos *rĕgālîm* kifejezés arra utal, hogy egy személynek képesnek kell lennie saját lábán felmenni a Templomba (Maimonidész).

Azonban a *rĕgālîm* [kifejezés] kizárja azokat, akiknek műlábuk van. Ez innen vezethető le: „Esztendőnként háromszor [*pĕʿāmîm*] jelenjék meg minden férfiad az ÚRisten színe előtt" (2Móz 23,17). A [*pĕʿāmîm* kifejezést lábnak is lehet fordítani], amint [egy baraitában] tanítják: A *pĕʿāmîm* nem jelent mást, mint lábakat, amint meg van írva: „Lábbal tapossák majd: a nyomorultak lábai, a nincstelenek léptei [*paʿămê*]" (Ézs 26,6). Amint írja: „Mily szépen lépkedsz [*pĕʿāmayik*] saruidban, te fejedelmi lány!" (Énekek 7,2).

Kizárja azokat, akiknek műlábuk van] E vélemény szerint, mindenki aki állandó fogyatékkal rendelkezik, pl. egyáltalán nincs lába, fel van mentve a megjelenési parancs alól, de egy sántának kötelező a megjelenés.

Amint írja] *„Mily szépen [pĕʿāmayik] lépkedsz*] Ebből a versből az vezethető le, hogy a *pĕʿāmîm* kifejezés és *pĕʿāmayik* szó a láb szinonimája. A saru szó arra tanít, hogy bárki, aki képes egy lábbelit felvenni, annak kötelező a megjelenés micvája (Rási).

Rava tanítja: Mi [a jelentése annak], ami írva van: „Mily szépen [*pĕʿāmayik*] lépkedsz saruidban, te fejedelmi lány [*nādîb*]!"? Mily csodálatosak a zsidó nép lábai [*raglêhem*], amikor felmennek a zarándokok az ünnepre [*regel*]. „Fejedelmi lány": Ábrahámnak, a mi atyánknak, akit fejedelemnek hívtak, leánya, amint írva van: „Összejöttek a népek előkelői Ábrahám Istenéhez, mert Istené a föld minden uralkodója, igen magasztos ő! (Zsolt 47,10) [A Gemara kérdezi: Isten egyedül] az „Ábrahám Istene", és nem az Izsák és Jákób Istene is? Inkább az „Ábrahám Istene", [mert ő volt az első igaz az Istenhez] fohászkodók közül.

Te fejedelmi lány [nādîb]] Amint Ábrahám feladta önmagát [*nitnadēv*], azért, hogy felmenjen Izráel földjére, a zarándokok is nagy erőfeszítést tesznek, azért, hogy Jeruzsálembe felmenjenek.

[mert ő volt az első az igaz az *Istenhez] fohászkodók közül*] A kommentárok megmagyarázzák, hogy ő volt az első, aki Izráel Istenéhez tért, és Istent Teremtőjének ismerte el (Tosafot). A bölcsek azt is tanítják, hogy ő betöltötte a Tóra minden törvényét, még mielőtt azt a nép megkapta volna a Sínai hegyen (Turei Aven).

Rav Kahana mondta, hogy Rabbi Nátán bar Minjomi[38] tanította a *Rabbî Tanḥûm* nevében: Mit [jelent] az, ami írva van [Józseffel kapcsolatban]: „A kút üres volt, nem volt benne víz" (1Móz 37,24). Abból, hogy „a kút üres volt" következtet-

[38] Rav Kahana és Rabbi Nátán bar Minjomi életrajza ismeretlen.

hetünk-e arra, hogy nem volt benne víz? [Ez arra tanít] inkább, hogy nem volt benne víz, de voltak benne kígyók és skorpiók.

De voltak benne kígyók és skorpiók] A mondat, hogy „nem volt benne víz" arra utal, hogy a kútban csupán víz nem volt, de nem volt teljesen üres (Rabbi Elijahu Mizrahi és Maharsha). Azzal kapcsolatban, hogy miért voltak a kútban kígyók és skorpiók, egy magyarázat azt tanítja, hogy kígyók és skorpiók szeretnek a kutakban elrejtőzni.

A bölcsek tanították: [Volt] egy nézeteltérés Rabbi Jochanán ben Beroka[39] és Rabbi Eleázár ben Chizma között, amikor elmentek a nagy Rabbi Jósuát[40] üdvözölni Peki'in-be. [Rabbi Jósua] ezt mondta nekik: Milyen újdonságot [tanítottak] ma a tanházban? Ők ezt felelték: Mi a te tanítványaid vagyunk, és a te vizedből iszunk.[41] Ő azt válaszolta: Még ekkor sem lehet tanház újdonság nélkül.

Mi a te tanítványaid vagyunk] Néhány értelmező ezt a következőképpen magyarázza: Lehet, hogy amit ma tanultunk, az számunkra újdonság, számodra azonban nem.

[Megkérdezte tőlük]: Kinek a hete volt?[42] Rabbi Eleázár ben Ázárjá[43] hete volt. Miről szólt ma a tanítás? Ők mondták neki: A gyülekezés micvájáról. Ezzel kapcsolatban melyik [tórai szakaszt] magyarázta?

„Gyűjtsd össze a népet, férfiakat, nőket és gyermekeket" (5Móz 31,12). Ha a férfiak tanulni jönnek, [és] jönnek az asszonyok [is], hogy meghallgassák a tanítást, [és nem biztos, hogy megértik], akkor miért jönnek a gyermekek? [Azért jönnek], hogy Isten jutalmat adjon azoknak, akik őket elhozták.
[Rabbi Jósua] mondta nekik: Ez a szép gyöngyszem a kezetekben volt és ti ezt megpróbáltátok előlem eltitkolni?

---

[39] Második századi tanító, aki Rabbi Jóshua ben Hanánia tanítványa és Eleázár ben Chizma kollegája volt. Azt tanította, hogy akik Isten nevét titokban szentségtelenítik meg, azokat Isten majd nyilvánosan szégyeníti meg.

[40] Vezető tannaita volt, a tannaiták második nemzedékéhez (80–120) tartozott. Lévita leszármazott volt. Édesanyja a tanulásnak akarta szentelni gyermeke életét, ezért a hagyomány szerint gyermekként bölcsőstől vitte magával a zsinagógába. Jóshua ben Chánánjá volt az egyike annak az öt tanítványnak, akik Jochánán ben Zákkáj belső tanítványi körét alkották. Halála után társai azt mondták: „Amióta Rabbi Jósua meghalt, hiányzik a jó tanács Izráelből." 131-ben hunyt el.

[41] Ezt a tanítványok arra értik, hogy minden Tóra-tudásukat a rabbitól kapták, és ezért semmi olyat nem mondhatnának neki, amit ő nem tud.

[42] A tanháznak két előadó rabbija volt, és Rabbi Jósua arra volt kiváncsi, hogy melyik volt az előadó a kettő közül?

[43] Kr. u. az 1. században élt, a jávnei nemzedék kiemelkedő tagja volt, a tannák harmadik nemzedékéhez (120–140) tartozott. Származását Ezsdrásig vezette vissza.

Hogy Isten jutalmat adjon azoknak, akik őket elhozták] Néhány magyarázat szerint ez a mondat fölösleges, mert a szülőknek kötelező volt felmenni Jeruzsálembe, s a gyermekeiket pedig nem volt kire hagyniuk. Ezért ez nem számít különlegesen érdemszerző cselekedetnek (Derashot Mahari Mintz; Riaf).

Utólagosan [Rabbi Eleázár a következő verset] magyarázta: „Te ma azt kívánod az ÚRtól, hogy ő a te Istened legyen, mert te az ő útjain jársz, megtartod rendelkezéseit, parancsolatait és törvényeit, és hallgatsz a szavára. Az ÚR pedig azt kívánja ma tőled, hogy légy az ő tulajdon népe, ahogyan megmondta neked, és tartsd meg minden parancsolatát" (5Móz 26,17–18).
Az Isten, áldott legyen az ő neve, azt mondta a zsidó népnek: Szeretetem egyetlen tárgya leszel, és egyedüli entitássá teszlek a világban. Te tettél minket szereteted tárgyává ebben a világban, amint írva van: „Halld Izráel, az ÚR a mi Istenünk, egyedül az ÚR!" (5Móz 6,4) Ezért teszlek szeretetem tárgyává ebben a világban, amint ez írva van: „Van-e még egy olyan nemzet a földön, mint a te néped, Izráel, amelyért elment az Isten, és kiváltotta, hogy az ő népe legyen" (1Krón 17,21).

Szeretetem tárgyává] Ennek a kifejezésnek többféle magyarázata van, és mindegyik az Isten és népe közötti kapcsolat különböző aspektusait írja le. Egyik magyarázat szerint a kifejezés ezt jelenti: Te részt adtál nekem ebben a világban, és én részt adok neked az eljövendő világban (Arukh; Maharsha).

[Rabbi Eleázár ben Ázárjá] szintén tanította: „A bölcseknek beszédei hasonlatosak az ösztökéhez, s amint a szegek, erősen le vannak verve, úgy a gyülekezetek tanítóinak szavai is, melyek egy pásztortól adattak" (Préd 12,11).[44] Miért hasonlóak a Tóra dolgai az ösztökéhez? Azért, hogy [ezt] mondja el nektek: amiképpen az ösztöke irányítja az igavonó állatot, hogy az meghúzza a barázdát, azonképpen a Tóra szavai a halál útjáról az élet útjára vezetik azokat, akik azt tanulmányozzák. [Ennek hasonlóságára vezethetjük le, hogy] amint az ösztöke megmozdít, úgy mozdítanak meg a Tóra igéi is.

[Rabbi Eleázár ben Ázárjá] szintén tanította] Néhányan ezt úgy magyarázzák, hogy ez Rabbi Joshúára vonatkozik, aki a saját állítását egészítette ki.

---

[44] Ezt a verset a RevK fordítása szerint idézzük, mert a hozzá fűzött magyarázat is a דָּרְבָן (*dorbän*) „ösztöke" jelentését tartja szem előtt. (A Magyar Bibliatanács új fordítása a „tüske" jelentést részesítette előnyben.) Viszont בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת szavakat, amelyeket a RevK a „gyülekezetek tanítói" fordításban tolmácsol, a Talmud magyarázata ekként értelmezi: „azok, akik közösségben vannak" (ld. a következő oldalon).

Azonban több magyarázó is megjegyzi, hogy a szöveg párhuzamos szakaszai másra engednek következtetni.

Ahhoz hasonlóan, ahogyan a kalapált szeg egyre kisebb méretűvé lesz, és nem növekszik, úgyanúgy szaporodnak a Tóra magyarázatai, de maga a Tóra igéi nem. A Tóra verse ezt állítja: „erősen le vannak verve [*nětûʿim*]". Éppen úgy, ahogyan a növény [*nětiʿia*] sarjadzik és sokszorozódik, úgyanúgy sarjadnak és sokszorozódnak a Tóra szavai is. „Azok, akik közösségben vannak [*baʿălê ʾăsupôt*]": Ezek a tóratudósok, akik több csoportban [*ăsupôt*] vannak, és a Tóra tanulmányozásával foglalkoznak. [Néhányan közülük] rituálisan tisztátalannak nyilvánítanak [tárgyakat és személyeket], [míg mások] rituálisan tisztának; ezek megtiltanak, amazok pedig megengednek [egy cselekvést]; ezek érvénytelennek ítélnek [egy rendelkezést], mások érvényesnek tartják [ugyanezt].

Ahhoz hasonlóan, ahogyan a kalapált szeg egyre kisebb méretűvé lesz] Rasi szerint a szeg csökkenti az anyag tömegét a befúródáskor. Mások szerint magának a szegnek a mérete csökken, amikor az a falba fúródik.

[Ez azért van] Nehogy valaki [azt] mondhassa: Most hogyan tanulhatnám a Tórát [ha annyi különböző vélemény van]? A vers azt állítja, hogy ők [a magyarázók] mindannyian „egy pásztortól adattak". Egy Isten adta őket; egy vezető [Mózes] beszélt nekik a mindeneket teremtő Mester szája által – áldott legyen az ő neve –, amint írva van: „És szólá Isten mindezeket az igéket" (2Móz 20,1).[45]

amelyek „egy pásztortól adattak"] A Tórával kapcsolatos különböző véleményeket a jól ismert mondás fogalmazza meg: Ez is, meg amaz is, az élő Isten szava.

Így te [tanuló], tedd füleidet tölcsérhez hasonlóvá, és szerezz magadnak értelmes szívet, hogy meghallhasd [mindkét] álláspontot. Azokét, akik [egy tárgyat] rituálisan tisztátalannak tartanak, és azokét is, akik ezt tisztának tartják; azok álláspontját, akik [egy cselekedetet] megtiltanak, és azokét is, akik [ugyanezt] megengedik; azok állítását, akik egy [rendelkezést] érvénytelennek ítélnek, és azokét is, akik [ugyanezt] érvényesnek ítélik. [Amikor ezeket a magyarázatokat meghallotta] Rabbi Jósua, ezekkel a szavakkal fordult hozzájuk: Egyetlen nemzetség [sem nevezhető] árvának, ha Rabbi Eleázár ben Ázárjá lakik azzal.

[A Gemara kérdezi: Azonban Rabbi Jochánán ben Beroka és Rabbi Eleázár ben Chizma, a Rabbi Elelázár ben Ázárjá szavait] megmondhatta volna egyenesen [Rabbi Josuának. Miért késlekedtek tehát?] egy [megtörtént eset] miatt.

---

[45] Az „igéket" többes szám arra utal, hogy Isten átadta a Tízparancsolat minden magyarázatát is. (Idézet a RevK szerint.)

[Egy baraita] tanítja: Megtörtént Rabbi Joszé ben Durmaskittal, hogy elment Lótba, Rabbi Eleázár üdvözlésére. Rabbi Eleázár pedig ezt mondta neki: Milyen újdonság [volt] ma a tanházban?

[Rabbi Joszé ben Durmaskit] ezt mondta neki: [A bölcsek összegyűltek és] megszámolták [a szavazatokat] és eldöntötték, [hogy annak ellenére, hogy] Ammon és Moáb[46] [földje, a Jordán keleti partján nem része az Izráel földjének, és ezért a sabbát év törvényei és a tized megadása tőlük nem követelhető úgy, mint a többi Izráellel szomszédos országok esetében], a sabbát évében a szegények számára elkülöníthető tized [ott is] elkülönítendő.

szegényeknek elkülönítendő tized] Ez egy sajátos tized, amelyet a mezőgazdasági terményekből különítettek el és osztottak szét a szegények között.

A sabbát évében] A hetedik év a sabbátciklus utolsó éve. Az első ciklus Kánaán elfoglalása után kezdődött. A sabbátév halákája a 3Móz 25,1–7-en és az 5Móz 15,1–6-on alapszik.

[Rabbi Eleázár mérgében] mondta neki: Joszé, nyújtsd ki a kezedet, és vedd ki a szemedet.[47] Ő kinyújtotta kezét és megfogta a szemét. Rabbi Eleázár sírt és ezt mondta: „Az Úr bizodalmas az őt félőkhöz, és szövetségével oktatja őket" (Zsolt 25,14).

nyújtsd ki a kezedet, és vedd ki a szemedet] Rasi szerint Rabbi Eleázár felbosszankodott azon, hogy ezt a halákát a javnéi bölcseknek tulajdonították, holott ő meg volt győződve, hogy ezt a halákát Mózes kapta a Sínai-hegyen.

Rabbi Eleázár sírt] Néhányan azzal magyarázzák ezt, hogy Rabbi Eleázár azért sírt, mert nem mehetett be a tanházba, mert a bölcsek kiközösítették őt (Rambam, *Commentary on the Mishna*).

[Rabbi Eleázár] mondta [Rabbi Joszénak], hogy menjen el [a tanházba a bölcsekhez] és mondja: Ne légy meggyőződve a te számolásoddal [kapcsolatban]. Ez [a hagyomány], amelyet én Rabbi Jochánán ben Zakájtól[48] vettem át, aki ezt az ő mesterétől hallotta, és az ő mestere az ő mesterétől: [ez egy haláka], amelyet Mózes [kapott] a Sínai-hegyen,[49] [hogy] a sabbátévben Ammon és Moáb [földjén] is te-

[46] A Lót lányaitól származó két nép.

[47] Rabbi Eleázár azt tartja felháborítónak, hogy Joszé miért éppen ezt a magyarázatot tartotta fontosnak.

[48] Jochánán ben Zakáj (30–90) a tannaiták I. nemzedékéhez (kb. 10–80) tartozott. Hillél iskolájának követője volt, és sok tanítványt nevelt. A jeruzsálemi templom pusztulása után ő veszi át a szellemi élet irányítását.

[49] Szóbeli hagyomány.

gyék félre a szegényeknek járó tizedet. Mi ennek az eredménye? Azok, akik feljöttek Egyiptomból, sok várost hódítottak meg, és azok, akik Babilóniából jöttek fel, nem hódították meg azokat [az Első Templom lerombolása után].

a sabbátévben Ammon és Moáb [földjén] is tegyék félre a szegényeknek járó tizedet] Ez egy nagyon vitatott haláka a korai bölcsek között, mert a zsidó nép számára tilos volt leigázni Ammon és Moáb földjét. Lehet-e feltételezni azt, hogy ezek az országok birtokolják Izráel földjének szentségét? A kommentárok azt suggalják, hogy ez Szihonra, az Emoritákra és Ógra vonatkozik, mert ők elfoglalták Ammon és Moáb földjének egy részét. Mivel más nemzetek ellenőrzése alatt álltak, Izráelnek is lehetővé vált meghódítani azokat.

Ammonról és Moábról ezt olvassuk: „A te utódaidnak adom ezt a földet Egyiptom folyójától a nagy folyamig, az Eufrátesz folyamig, a kénieket, kenizzieket és kadmóniakat" (1Móz 15,18–19). Tehát ezeket a földeket Izráel népe majd csak az utolsó időkben fogja örökölni.

[ez egy haláka], amelyet Mózes [kapott] a Sínai-hegyen] A Tószefta arra utal, hogy ez egy olyan haláka, amit Mózes vett át a Sínai-hegyen (Rambam).

Mi ennek az eredménye?... sok várost] A gyakorlatban a bölcsek különbséget tettek a tizedre vonatkozó azon halákák között, amelyek Izráel földjének azon részeire vonatkoztak, amelyeket azok foglaltak el, akik feljöttek Egyiptomból, és nem azok, akik Babilóniából jöttek fel (Rambam).

[Ez a megkülönböztetés azért fontos, mert Izráel földjének] első megszentelése [azok által, akik feljöttek Egyiptomból] csak az ő idejükre [volt érvényes],[50] és nem volt megszentelve mindörökre. [Azok, akik Babilóniából jöttek fel] elhagyták azokat [a városokat, és nem tartották őket Izráel földjének. Ezért ezeken a helyeken a sabbátévben is szántottak és arattak, és a szegényeknek járó tizedet is elkülönítették] azért, hogy [Izráel földjének] szegényei, [akiknek nem volt az előző esztendőben elég bevételük], számíthassanak arra, [hogy ebből a tizedből támogatást kapnak] a sabbátévben.

Tanították, [hogy] miután [Rabbi Eleázár] lecsillapodott, [azt] mondta:[51] Legyen az az [Isten] akarata, hogy Rabbi Joszé szemei visszatérjenek helyükre.

& A bölcsek tanították: Ki számít szellemi fogyatékosnak? Az, aki éjjel egyedül megy ki, az, aki a temetőben alszik,[52] vagy az, aki megszaggatja ruháját.

---

[50] Ideiglenes szentség.

[51] Mondott egy rövid imát.

[52] Rási szerint: az, aki éjszaka alszik a temetőben.

Azt állították, [hogy] Rav Huná[53] mondta: Mindenki, aki mind a három [fent említett módon cselekszik]. Rabbi Jochánán mondta: Ha valaki [csak egyet is megcselekszik a fent említettek közül, már akkor is szellemi fogyatékos].

Ki számít szellemi fogyatékosnak] Mindenki egyetért azzal, hogy nem csupán az említett cselekedet lehet a szellemi fogyatékosság jele.

Hogyan lehetséges az? Hogyha bolond módon tesz akár egyet is, [akkor bolondnak lehet tekinteni]. Ha nem teszi ezeket[54] bolond módon, akár mindhármat egy napon, [nem ítélhető bolondnak].

Egyszer és mindenkorra [a baraita itt arra utal, hogy] aki bolond módon cselekszi eme szokatlan tetteket, ezeket racionális módon is meg lehet magyarázni]. Aki a temetőben alszik, arról azt lehet mondani, hogy azért teszi ezt, mert tisztátalan lelkek szállták meg, aki egyedül megy ki éjszaka, [talán azért], mert láz vett erőt rajta, [és megpróbálja lehűteni magát]; aki pedig széttépi ruháit, [lehet azért], mert elgondolkozik[55] [és szándékán kívül tépi szét ruháit. Mindezen magyarázatoktól eltekintve], ha valaki mindhármat megteszi, azt olyasminek lehet tekinteni, mintha egy ökör egy ökröt, egy szamarat és egy tevét öklelne fel,[56] viszont arra figyelmeztetni kellene [mindenik állatot]. Rav Pappá[57] mondta: Ha Rav Huná hallotta volna a baraita eme tanítását: „Ki számít szellemi fogyatékosnak?[58] Az, aki mindent tönkretesz, amit neki adnak", visszavonta volna [azt az állítását, hogy szellemi fogyatékos az, aki mindhárom furcsa dolgot megteszi].

Egy kérdés merült fel [a bölcsek között a fenti állítással kapcsolatban]: vajon [Rav Huná] csupán arra az esetre nézve vonta vissza állítását, hogy valaki megszaggatja ruháját [és ez a személy] hasonló [ahhoz, aki mindent tönkretesz, amit kezébe adnak]? Vagy talán visszavonta volna, minden [fentebb említett, bo-

---

[53] Babilóniai amórák II. nemzedékének (250–290) tagja, 216 körül született és 296/297-ben halt meg. Rav (Abba Áriká) tanítványa volt, akitől annyi ismeretet szerzett, hogy Rav azt mondta: ha lehetne három kívánsága, egyik az lenne, hogy szeretné birtokolni Rav Huná bölcsességét.

[54] A fent említett cselekedeteket.

[55] Szó szerint: „gondolatok ura".

[56] Az ilyen ökör öklelősnek számít.

[57] Babilóniai amórák V. nemzedékéhez (350–380) tartozott. Kr. u. 300 körül született és 371-ben halt meg; Rava (280 körül – 352) és Abaje (?–339) tanítványa volt. Mindketten az amóriták IV. nemzedékéhez (kb. 320–350) tartoztak. Tanítói halála után iskolát alapított Neresben, egy Szúra melletti településen. Üzleti útjai során azzal is foglalkozott, hogy népi közmondásokat gyűjtött össze, közöttük ezt is: „Ha nincs gabona a házban, veszekedés kopogtat és lép be a ház ajtaján".

[58] A bölcsek szerint az számít szellemi fogyatékosnak, aki születés vagy betegség miatt szellemileg labilis. Viszont abban is egyetértenek, hogy nemcsak a fent megnevezett jellemzőket lehet tekinteni a szellemi fogyatékosság jeleinek.

londra jellemző cselekedetre nézve]? [A Gemara szerint ez a kérdés megoldatlan] marad.

& „És a tumtum és a hermafrodita" [fel vannak mentve a Templomban való megjelenés parancsolata alól]. A bölcsek azt tanították [a 2Móz 23,17[59] alapján, ahol egyszerűen] „férfi" [olvasható], [hogy] ez kizárja a nőket [a megjelenés parancsa alól].
A „férfiad" [kiemelése] kizárja a tumtumot és a hermafroditát [is. Mivel azonban hozzáteszi a] „minden" [kiegészítést, ezzel azt jelzi, hogy a Templomban való megjelenés kötelező a férfi] kiskorú számára.

A mester mondta [egy baraitában]: „Férfiak", [és ezzel] kizárják az asszonyokat. Miért van nekem erre a mondásra szükségem? Mindezek után [az ünnepen való megjelenés] pozitív, időhöz kötött parancs, és az asszonyok fel vannak mentve minden időhöz kötött pozitív parancs alól.

[Ez az állítás] szükséges volt, [különben] megjárhatná az eszedet, hogy azt mondd: Vezessük le: megjelenés [a kifejezés, amelyik ebben a szakaszban áll, és a] megjelenés [kifejezés, amelyik a] gyülekezéssel [kapcsolatos] (5Móz 31,11[60]). [Mindkét kifejezés pozitív, időhöz kötött parancs].
Éppen úgy, ahogyan az asszonyra nézve kötelező [a gyülekezés parancs], itt szintén kötelező az asszonynak is [megjelenni az ünnepen]. [Ezért] tanítja nekünk [a baraita, hogy az asszony fel van mentve].

A mester mondta [egy baraitában]: „a te férfiaid". [Ezzel] kizárta a tumtumot és a hermafroditát. Miután elfogadod, [hogy a] hermafrodita [kizárása] szükséges volt, [mégis] megjárhatja az eszedet, hogy ezt mondd: mivel birtokolja a férfiasság valamely aspektusát, ezért számára kötelező. [Ezért, a baraita] azt tanítja nekünk, [hogy a hermafrodita] sajátos lény [aki sem nem férfi, sem nem nő].

Férfiak… férfiaid] A férfi kifejezés azt szolgálja, hogy ezzel kizárja a nőt.

[Azonban, amint a] tumtum [státusza is halákikus szempontból] bizonytalan, szükséges egy sor, hogy kizárja a bizonytalanságot? Abaje mondja: [Ez arra az esetre vonatkozik, amikor] a tumtum herezacskója látható, [a pénisze viszont nem. Ez a sor arra tanít bennünket, hogy a tumtum fel van mentve a megjelenés parancsa alól, mindannak ellenére, hogy bizonyára hímnemű].

szükséges egy sor, hogy kizárja a bizonytalanságot] Rási ezt a mondatot kérdésként magyarázza: „A Tóra egy bizonytalanságot akar kizárni?"

---

[59] „Esztendőnként háromszor jelenjék meg minden férfiad az ÚRisten színe előtt!"

[60] „Amikor egész Izráel eljön, hogy megjelenjék Istenednek, az ÚRnak a színe előtt azon a helyen, amelyet kiválaszt, fel kell olvasni ezt a törvényt az egész Izráel előtt, fülük hallatára."

A Mester mondta [a baraitában]: a „minden férfiad”, magában foglalja a kiskorúakat is.
Nem tanultuk a misnában, hogy mindenkinek kötelező megjelenni, kivéve a siketnémának, a szellemi fogyatékosnak és a kiskorúnak? Abaje mondta: [Ez] nem bonyolult. Itt [a baraita arra a kiskorúra gondolt, aki már elérte] a micvatanulás korát. Azt a kort, hogy a kiskorú mikor éri el a micva tanulás korát, a rabbinikus törvény [írja elő]. [Hogyan vezetheti le a baraita ezt a halákát egy sorból]? Igen, ez természetesen így van, és ezt a verssor csupán alátámasztja.

Inkább [az a kérdés], hogy milyen [célból] mondja ez a sor: [„minden férfiad”] jöjjenek? [Ez azt tanítja], amit Aherim tanított. Amint a [baraita] tanítja: Aherim mondja, [hogy a] szedő [aki azért gyűjti a kutya ürülékét, hogy azt a tímárnak adja, a bőr cserzéséhez] és a rézolvasztó [aki a rezet tisztítja a salaktól] és a tímár, mind fel vannak mentve a megjelenés [parancsa] alól [mert a foglalkozásuk miatt kellemetlen szaguk van].
Azért, mert meg van írva: a „minden férfiad” az, aki képes arra, hogy felmenjen a te férfiaiddal [és köteles], kivéve azokat, akik nem felelnek meg annak, hogy felmenjenek mind a te férfiaiddal, [mert az emberek kerülik társaságukat].

> *a szedő és a rézolvasztó*] a saját becsületük miatt vannak felmentve a megjelenés micvája alól.

& [A misna tanítja, hogy] az asszonyok és a szolgák, akik nincsenek felszabadítva [, fel vannak mentve a megjelenés parancsa alól]. [A Gemara ezt kérdezi]: Elismerjük-e, [hogy] az asszonyok, amint mondtuk [korábban, fel vannak mentve, és ezt a „minden férfiad” szavakból lehet levezeni]. De honnan [vezethető le], hogy a szolgák is [fel vannak mentve]? Rav Huná azt mondja, hogy ennek alapján: „ÚRisten színe előtt” (2Móz 23,17). [Eszerint] akinek mestere van, [az köteles, s ezért ez] kizárja azt [a szolgát], akinek mestere van.

> *honnan [vezethető le], hogy a szolgák is…?*] Rambam szerint onnan, ahol az Írás ezt mondja: „amikor egész Izráel eljön” (5Móz 31,11), a szolgák pedig nem tartoznak az Izráel népéhez.

[A Gemara kérdezi]: Miért [szükséges] a Tórát idézni [ezen haláká tanításához]? Mindezek után minden micva, amelyikben egy asszony köteles, [abban a micvában] a szolga is köteles. Minden micvában, amelyikben az asszony nem köteles, a szolga sem köteles. Ennek levezetése megtörtént [a következő igeszakaszok alapján]: 3Móz 19,20 [ahol egy bizonyos szolgálóleányról]; 5Móz 24,3 [ahol egy elvált] asszonyról [van szó].

Raviná ezt mondja: [Ez a vers] csupán csak azért szükséges, hogy [azoknak felmentését tanítsa,] akik félig szolgák és félig szabadok. [A Gemara megjegyzi,

hogy a misna nyelvezete] szintén pontos, amikor ezt tanítja: Az asszonyok és a szolgák, akik nincsenek felszabadítva. Mi [a célja ennek a kiemelésnek]: Akik nincsenek felszabadítva? Ha azt mondjuk, [ez azt jelenti], hogy egyáltalán nincsenek felszabadítva, [egyszerűen csak azt] tanítsuk: Szolgák minden [más] leírás nélkül. Ez inkább nem [az az eset], amikor [a misna arra a szolgára utal], aki egyáltalán nincs felszabadítva? És kik ezek a [szolgák]? Akik félig szolgák és félig szabadok. [A Gemara levonja a következtetést]: Tanulj ebből, [és ez helyes].

[A misna tovább azt tanítja]: A sánta és a vak, a beteg és az öreg [fel van mentve a megjelenés micvája alól]. A bölcsek tanították: „Alkalommal" (*rĕgālîm*) (2Móz 23,14) [az egy láb (*raglajîm*) használatára utal, és ezért] kizárja azokat, akiknek műlábuk van.[61] Ehelyett [a *rĕgālîm* kifejezés] kizárja a sántát, a beteget, a vakot, az öreget és azt, aki képtelen [saját] lábán felmenni. [A Gemara kérdezi:] aki nem képes saját lábán felmenni, mit ad hozzá? Rava azt mondja: egy kényes embert, [aki nem tud cipő nélkül járni]. Írva van: „Ki kívánja tőletek, hogy eljöjjetek, hogy megjelenjetek előttem, és tapossátok udvaromat?" (Ézs 1,12). [Aki cipővel lép be a Templomba, azt a próféta úgy írja le, hogy tapos. Ezért, aki nem tud mezítelen lábbal belépni a Templomba, az fel van mentve.]

> *Kényes*] Azok, akik nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy mezítláb járjanak (Rasi).

Tanítják: A körülmetéletlen és a rituálisan tisztátalan fel van mentve a megjelenés [parancsa] alól. [Ezt a Gemara így magyarázza]: Elfogadjuk azt, hogy a rituálisan tisztátalan [fel van mentve], amint meg van írva: „oda menjenek" (5Móz 12,5), és ezt követi: „oda vigyétek" (5Móz 12,6). [E kettő egymás mellé rendelése azt jelenti, hogy]: mindenki, akire az vonatkozik, hogy oda menjen, [és bemenjen a Templomba, arra az is vonatkozik, hogy áldozatát oda vigye]. Akire nem vonatkozik [az a micva], hogy oda menjen, [arra az sem vonatkozik, hogy áldozatát oda vigye].

Azonban a körülmetéletlennel [kapcsolatosan] miből vezetjük le [hogy fel van mentve]? [A Gemara ezt válaszolja]: Kinek [a véleményével azonos] ez [a baraita]? Rabbi Ákiváéval,[62] aki azt hangsúlyozza, hogy a körülmetéletlen [ugyanabba a kategóriába tartozik], mint a rituálisan tisztátalan. Amint tanítja [egy baraita]: Rabbi Ákivá mondja, [ezzel a bibliai verssel kapcsolatban]: „Ha egy

---

[61] Lehet, hogy azok is, akiknek műlábuk van, tudnak járni, mivel azonban nincs lábuk nem kötelesek felmenni az ünnepre.

[62] Rabbi Ákivá (Ákivá ben Joszéf, 50 körül – 132) palesztinai tannák III. nemzedékéhez (120–140) tartozik. A rabbinikus zsidóság atyjának nevezik. Előbb Eliézer ben Hirkánosznál tanult volt, második mestere Rabbi Tarfont.

Áron utódai közül való ember poklos vagy folyásos, nem ehet a szent dolgokból, amíg meg nem tisztul" (3Móz 22,4)] magában foglalja a körülmetéletlent is.

> *hogy a körülmetéletlen, mint a rituálisan tisztátalan*] Erről a kijelentésről több vélemény született. Rambam szerint a Gemara itt egyáltalán nem hivatkozik a szent ételek megtiltására, hanem inkább arra, hogy egy körülmetéletlen ember ugyanolyan visszataszító, mint egy rituálisan tisztátalan. Ezért mindkettőtől távolságot kell tartanunk (Rambam, Yevamot 72b, Nedarim 31a).

A bölcsek ezt tanították: A rituálisan tisztátalan [személy] fel van mentve a megjelenés [parancsa] alól, amint meg van írva: „oda menjenek", „oda vigyétek". Mindenki, akire [az vonatkozik, hogy „menjenek"], arra az is vonatkozik, hogy vigyenek [áldozatot]. Bárki, akire nem [vonatkozik az], hogy menjenek, azokra nem [vonatkozik az sem, hogy] vigyenek [áldozatot].

Rabbi Jochánán Dehavaj fia mondta Rabbi Jehudá[63] nevében: Ha valaki egyik szemére vak, fel van mentve a megjelenés [parancsa] alól, amint meg van írva: [Évenként háromszor] jelenjék meg (*yērā'e*) [minden férfiad az ÚRisten színe előtt (2Móz 23,17). Magánhangzók nélkül így is olvasható: Minden férfiad] látni fogja (*yir'e*) [az Urat. Ez arra tanít, hogy] ha valaki jön, hogy lásson, azért is jön, hogy látva legyen. Ha valaki jön, hogy mindkét szemével lásson, úgyszintén, hogy magát megláttassa, [maga után vonja azt], hogy mindkét szemével. [Ezért az, aki fél szemére vak, fel van mentve a megjelenés parancsa alól].

[A Gemara elmondja, hogy] amikor Rav Huná ehhez a vershez jutott, [és ezt így lehet olvasni]: „Látni fog" (*yir'e*) és „meg fog jelenni" (*yērā'e*), elkezdett sírni. Azt mondta: [megtörténhet] egy szolgával, akitől ura elvárja, hogy lássa őt, [ura] el fog távolodni tőle, [és többé nem fogja őt szolgájának tekinteni]? Meg van írva: „Ki kívánja tőletek, hogy eljöjjetek, hogy megjelenjetek előttem, és tapossátok udvaromat?" (Ézs 1,12).

> *amikor Rav Huná ehhez a vershez jutott, [és ezt így lehet olvasni]: „Látni fog" és „meg fog jelenni"*] Sokak szerint Rav Huná nem fogadja el azt a véleményt, hogy ez a vers kizárja azokat, akiknek csak egy szemük van. Inkább azt akarja elmagyarázni, hogy amint a zsidó nép felmegy, hogy lássa őt, azonképpen ő is látni akarja népét (*petach 'ênayim*). Mások szintén azt tanítják, hogy Rav Huná azt tanulta meg ebből a versből, hogy Isten olyan nagyon szereti népét, hogy látni akarja őket, és szeretné, ha ők is látnák őt (Máhársá).

[63] Jehudá Ha-Nászi (vagy I. Jehudá).

Úgyszintén, amikor Rav Huná ehhez a vershez jutott, sírt: „Mutass be békeáldozatot is, edd azt meg ott, és örvendezz Istenednek, az ÚRnak színe előtt!" (5Móz 27,7) [Megtörténhet], egy szolgával, akitől ura elvárja, hogy az ő asztalánál egyék, hogy [ura esetleg] el fog távolodni tőle? Meg van írva: „Mit kezdjek a sok véresáldozattal? – mondja az ÚR." (Ézs 1,11)

[A Gemara elmondja]: Amikor Rabbi Eleázár elolvasta ezt a verset: „De a testvérek nem tudtak válaszolni, mert megrémültek tőle" (1Móz 45,3), [a sírását ezzel magyarázta]: Ha egy hús-vér [ember] ítélete annyira [félelmetes volt, hogy a testvérek nem tudtak válaszolni, amikor eljön] az Isten – áldott legyen az ő neve – ítélete, mennyivel inkább [lesz félelmetes].
Amikor Rabbi Eleázár ezt a verset olvasta, sírt: „Sámuel ezt mondta Saulnak: Miért háborgattál, és idéztél fel engem?" (1Sám 28,15) Ha Sámuel, az igazságos félt az ítélettől, mennyivel inkább mások.

[A Gemara rákérdez]: Mitől is [félt] Sámuel? Meg van írva: „Az asszony ezt felelte Saulnak: Istenfélét látok feljönni (*ʿōlîm*) a földből (1Sám 28,13). Az „*ʿōlîm*" [többes száma] arra utal, [hogy] ketten [voltak]. Egyik Sámuel [volt, de] a másik [ki volt]?
[A Gemara megmagyarázza], hogy Sámuel elment és magával hozta Mózest. Azt mondta [Mózesnek]: Talán, Isten óvjon, [maga] az Isten hívott ítéletre. [Te] állj mellém [és tanúskodj mellettem], hogy én mindent betöltöttem, amit te megírtál a Tórában.

> *És magával hozta Mózest*] Némelyek így magyarázzák ezt a mondatot: „istenfélét (*ʾĕlōhîm*) látok". Ez Mózesre vonatkozik, mert csak egyedül ő az a próféták és az igaz emberek közül, akit a Tóra *„ʾĕlōhîm"*-nak nevez (2Móz 7,1).

Amikor Rabbi Ammi eljutott ehhez az igevershez, sírt: „Hajtsa porba fejét, talán van reménysége" (JerSir 3,29). Azt mondta: [ha bűnös szenved] minden [büntetés által], akkor talán csak lesz még [reménység]?

Amikor Rabbi Ammi eljutott ehhez az igevershez, sírt: „Törekedjetek az igazságra, törekedjetek az alázatra, talán oltalmat találtok az ÚR haragjának napján!" (Sof 2,3)
Azt mondta: Mindezeket minden embertől el kell várni, és [akkor] talán [Isten haragja el lesz rejtve]?

Amikor Rabbi Ási eljutott ehhez az igevershez, sírt: „Gyűlöljétek a rosszat, szeressétek a jót, szerezzetek érvényt a törvénynek a kapuban! Talán megkegyelmez József maradékának az ÚR, a Seregek Istene" (Ám 5,15).
Azt mondta: Mindezek, és [csak] talán?

Mindezek, és [csak] talán] A kommentárok szerint, a bölcsek azért sírtak, amikor ezt az igeverset olvasták, mivel itt van megírva, milyen az igazi alázatosság és szegénység. Ha a szabadítás még azok számára sem biztosított, akik ezt birtokolják, akkor mi lesz a többiek sorsa? (Maharsha)

Amikor Rav Joszé eljutott ehhez az igevershez, sírt: „de van, akit tönkretesz a törvénytelenség" (Péld 13,23). Azt mondta: Van olyan, aki idő előtt megy el [meghal minden ok nélkül]?
[A Gemara válaszol]: Igen, amint ezt Rav Beivai bar Abaje[64] [esete mutatja], akit meglátogatott a Halál Angyala [és látta, hogy az emberek miként haltak meg annak keze által]. [A Halál Angyala] ezt mondta küldöttjének: Menj, hozd el nekem Mirjámot, a női fodrásznőt. Ő elment és elhozta Mirjámot, az óvónőt.

Akit meglátogatott a Halál Angyala] A történet arra tanít, hogy bizonyos esetekben a halál nem a bűn következménye, hanem egyszerűen csak úgy hozzák a körülmények. A Gemara szerint a küldött hibája (Zóhár).

[A Halál Angyala] ezt mondta neki [a küldöttnek]: Azt mondtam neked, [hogy hozd el nekem] Mirjámot, a fodrásznőt. [A küldött] válaszolta neki: Ha így van, hozd vissza [az életbe]. Ő azt mondta neki: Ha te elhoztad őt, ő is számíttassék be [a meghaltak száma közé].
Rav Beivai megkérdezte a küldöttet: Azonban [ha még nem jött el az ő ideje], hogy voltál képes őt [megölni]? [A küldött erre azt válaszolta: azért, mert erre megvolt a lehetősége], hiszen a nő kezében volt egy lapát és [valami, amivel] világított, hogy megseperje a kemencét. Kivette a [parazsat] és ráejtette a lábára; megégette magát, és a szerencséje eltávozott. [Így lehetőségem lett arra], hogy elhozzam őt.

Rav Beivai bar Abaje ezt mondta a [Halál Angyalának]: Neked jogod van arra, [hogy valakit idő előtt elvigyél]? [A Halál Angyala] ezt válaszolta neki: Nincs-e megírva: „de van olyan, aki igazságtalansága által vész el"? (Péld 13,23)[65] Rav Beivai mondta neki: Nincs-e megírva: „Nemzedékek jönnek, nemzedékek mennek?" (Préd 1,4)

Ő mondta [neki]: Én legeltetem őket, [nem engedem el őket] amíg a nemzedékek [évei] be nem teljesednek, majd átadom őket Duma [angyalnak, aki ellenőrzi a halottak lelkét].
[Rav Beivai] ezt mondta neki: Végül mit teszel [a valakitől elvett, így] fennmaradt évekkel? [A Halál Angyala] ezt mondta neki: Ha van egy tóratudós, aki

[64] A negyedik században élt Babilóniában, az amoriták IV. nemzedékéhez (320–350) tartozott. Kontemplatív életet élt. Alakját nagyon sok legenda övezte.

[65] A szöveget hűségesebben visszaadó fordítás szerint: van, aki tönkremegy, mert nincs jog.

eltekint [személyes] dolgaitól [aki szemet huny az őt bántók felett], hozzáadom az életéhez azokat az éveket, és ő helyettesíti azoknak az időknek az elhunytjait.

Én legeltetem őket] Ez a mondat a Zsolt 49,15 verse szerint értelmezendő: „Mint juhok, a Seolra vettetnek, a halál legelteti őket, és az igazak uralkodnak rajtuk reggel; alakjukat elemészti a Seol, távol az ő lakásuktól."[66] A halál tehát legelteti a lelkeket, addig, míg meg nem érkeznek az alvilágba.

* * *

This is a Hungarian translation of the tractate Chagigah from the Babylonian Talmud. The Talmud emerged from the Mishnah. Our translation is based on *Koren Talmud Bavli, The Noé Edition, Moed Katan, Hagiga* (commentary by Rabbi Adin Even-Israel Steinsaltz), a Hebrew/ English Edition published by Koren Publisher, in Jerusalem (2014). In contrast to its name, this tractate's central theme is the sacrifices brought for the festival days. One of those sacrifices is the peace offering of joy. The Jewish believer is endorsed to be joyful before his God when he appears before Him in his sanctuary.

[66] A RevK szövege szerint.